

KOHTI ENTISTÄ EHOMPAA OPPILAANOHIJAUSTA

Vuosia 2008 – 2010 koskevien oppilaanohjauksen
kehittämissuunnitelmien analyysi

Oppilaanohjauksen kehittäminen 2008 - 2010
Kehittävän arvioinnin raportti 1/2008

Sanna Mäkinen
Joensuun yliopisto
25.9.2008

Tiivistelmä

Tämä raportti on osa oppilaanohjauksen kehittämistoiminnan ns. kehittävää arviointia (Joensuun yliopisto). Kehittävän arvioinnin tavoitteena on tukea kehittämistoimintaa tutkimuksellisella otteella, nostaa esille kriittisiä huomioita, eroja ja yhtäläisyyksiä ja mahdollisia kehittämistyön ongelmakohtiin. Oppilaanohjauksen kehittämistoiminta on käynnistynyt 127 kunnassa ja 21 yksityisessä oppilaitoksessa vuoden 2008 aikana. Raportti on kehittämistyön alkukartoitus, jossa tutkimusaineistona ovat olleet mukana olevien kuntien ja koulutuksen järjestäjien lähettämät kehittämissuunnitelmat (lähetetty OPM 12/2007).

Raportin alussa avataan hieman oppilaanohjauksen kehittämistoiminnan valtakunnallisia tavoitteita sekä kehittävää arvioinnin tehtäviä. Valtakunnallisesti tavoitteena on kehittää perusopetusikäisten oppilaanohjauspalveluita kunnissa ja oppilaitoksissa. Kehittämistyötä tuetaan kehittävän arvioinnin lisäksi valtakunnallisella koulutuksella.

Oppilaanohjaus on perusopetuksen sisällä toteutettavaa nuorten ohjaustoimintaa, ja myös suunnitelmista ilmenevät kehittämisen tavoitteet painottuvat erityisesti perusopetusikäisten nuorten oppilaanohjauksen käytäntöjen parantamiseen. Varsinainen kehittämistyö kohdentuu perusasteen oppilaitoksiin, mutta myös alueellisiin yhteistyöverkostoihin. Alueellisen moniammatillisen verkoston palvelujen kautta nuori vasta yleensä saa paikallisesti tarpeitaan vastaavaa ohjausta, tiedotusta ja neuvontaa.

Suunnitelmista ilmenevät keskeisimmät alueelliset kehittämistyön kohteet voidaan luokitella seuraavasti: Alueellinen ohjauksen toimintasuunnitelma tai –strategia; verkostot eri toimijoiden välillä; alueellisten ohjausresurssien paikantaminen ja järjestäytyminen; ohjauksen verkkoympäristöjen kehittäminen; ohjauksen kehittäminen oppilaitostasolla ja oppilaitoksen ulkopuolisten ohjauskäytänteiden kehittäminen; seurannan ja arvioinnin kehittäminen; yhteistyö työ- ja elinkeinoelämän kanssa; yhteistyö vanhempien kanssa; täydennyskoulutus.

Suunnitelmista heijastuvat hyvin valtakunnan tasolla asetetut lähtökohtaiset kehittämistavoitteet. Suunnitelmista monissa on lueteltu määrällisesti laaja joukko tavoitteita. Tavoitteiden jakaminen osa-tavoitteisiin ja muuttaminen konkreettisiksi toimenpiteiksi (kyselyt, kartoitukset, keskustelut, tilaisuudet, työryhmät, koulutukset) on kuitenkin vielä jäänyt alustavissa suunnitelmissa vähäiseksi. Kehittämistyön toimijaresurssin paikantaminen, sekä työn- ja vastuunjako on seuraava askel, joka myös määrittää tukevan kehittämistyön onnistumista.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä.....	2
1. Oppilaanohjauksen kehittäminen ja sen kehittävä arviointi	4
1.1 Oppilaanohjauksen kehittämisen tavoitteet	4
1.2 Kehittävä arviointi	5
2. Oppilaanohjauksen kehittämisen tavoitteita ja taustaa	7
2.1 Oppilaanohjauksen kehittämisen taustalla olevat kansalliset tavoitteet	7
2.2 Oppilaanohjausta koskeva lainsäädäntö	8
2.3 Oppilaanohjaukseen liittyvä kansallinen ja kansainvälinen arviointi	9
2.4 Nuorten asema yhteiskunnassa	9
2.5 Muut nuorten hyvinvointia tukevat kehittämis- ja tutkimushankkeet	10
2.6 Kehittämistyöstä kohti pysyviä tuloksia	13
3. Katsaus paikallisiin kehittämissuunnitelmiin	14
3.1 Hankesuunnitelmien analyysi.....	14
3.2 Kehittämistoiminnan laajuus.....	14
3.3 Oppilaanohjauksen kehittämistyön laajuuden paikalliset erot.....	16
3.4 Oppilaanohjauksen kehittämistyön koordinoinnin vaihtelevuus.....	17
3.5 Kehittämissuunnitelmista ilmenevät kontekstuaaliset erot	18
5. Kokoavia huomioita	27

1. Oppilaanohjauksen kehittäminen ja sen kehittävä arviointi

1.1 Oppilaanohjauksen kehittämisen tavoitteet

Oppilaanohjauksen kehittämishanke on Opetusministeriön rahoittama hanke, ja siinä on mukana 127 kuntaa ja 21 yksityistä koulutuksenjärjestäjää. Kehittämistyö kohdistuu perusopetuksen 6.–9. vuosiluokkien opinto- ja ammatinvalinnanohjausjärjestelyihin kunnissa ja oppilaitoksissa. Kunnallisella tasolla tavoitteena on koulujen sekä opetus-, sosiaali-, nuoriso- ja työvoimahallinnon sitoutuminen ohjausjärjestelyjen suunnitteluun ja toteutukseen. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti palvelujen jatkumoon koulutuksen nivelvaiheissa. Oppilaitostasolla pyritään vahvistamaan oppilaiden ja opettajien jatko-opinto- ja työelämä tietoutta sekä huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Oppilaanohjauksen kehittämistoiminnassa tavoitteena on tehostaa perusopetuksen oppilaanohjausta, erityisesti uravalinnan ohjausta sekä jatko-opintoihin, työhön ja ammatteihin perehtymistä. Tavoitteena on myös ehkäistä koulutuksellista syrjäytymistä ja opintojen varhaista keskeyttämistä.

Kehittämistoiminnalle on asetettu erityisiä paikallisia kunta- ja oppilaitostason tavoitteita, joita voidaan pitää paikallisen kehittämistyön lähtökohtina. Näitä tavoitteita ovat:

- Alueellisen ohjaussuunnitelman kehittäminen
- Kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen
- Yhteistyön kehittäminen työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa
- Yhteistyön kehittäminen nuorten hyvinvointiin ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen osallistuvien toimijoiden kanssa
- Toiminnan juurruttaminen pysyväksi osaksi alueen ja/tai oppilaitoksen toimintaa

Kehittämistyön tuloksena **kunnassa tai kunnissa sekä eri hallintokuntien yhteistyönä** toivotaan syntyvän kunnallinen tai alueellinen rakenne käytännön toimenpide-ehdotuksineen siitä, mitä ja miten perusopetusikäisten ohjauspalveluita alueella järjestetään. Toiminta voidaan järjestää yhden kunnan toimintana tai kuntien yhteistoimintana. Kehittämistyötä on tarkoitus tehdä yhteistyössä eri toimijatahojen, kuten työhallinnon, sosiaali- ja terveystoimen, nuorisotoimen ja työelämän edustajien kanssa. (OPM kehittämisen hakukoolutus 2008.)

Koulutuksen nivel- ja siirtymäkohtiin on tavoitteena kehittää toimintamuotoja, jotka **tukevat oppilaan ehjän opintopolun muodostumista**. Kouluissa tehtävien kehittämistoimissa toivotaan pyrittävän konkreettisuuteen. Kehittämistoimissa toivotaan kiinnitettävän huomiota toimenpiteisiin, jotka tukevat oppilaiden oppimaan oppimisen taitojen kehittymistä, kodin ja koulun yhteistyön tiivistämistä nuoren jatko-opintojen ja uravalinnan osalta sekä perusopetuksen oppilaiden henkilökohtaista jatko-opintoihin ohjaamista sekä ammatinvalinnan ohjausta.

Oppilaitosten yhteistyön kehittämisen tavoitteena on, että opintojen seurantaan vakiinnutetaan tukirakenteita, tilanteisiin kun nuori on keskeyttämässä tai jo keskeyttänyt opintonsa. (OPM kehittämisen hakukuulutus 2008.)

Kouluissa alkava kehittämistyön toivotaan tukevan oppilaanohjauksen toimintamallia, jossa työelämään tutustuminen ja koulujen työelämäyhteistyö tulee kiinteämmäksi osaksi perusopetuksen ylempien luokkien toimintaa. Myös opettajien työelämä tietoutta on tavoitteena vahvistaa. Ohjaus on osa koko koulutuslaitoksen toimintakulttuuria ja eri sisältöalueiden opetusta. Toimintakulttuuriin vaikuttaminen on myös nähtävissä yhtenä kehittämisen tavoitteena. Tähän liittyen muun muassa opettajien täydennyskoulutus on yhtenä oppilaanohjauksen koulun sisäisenä kehittämistavoitteena. (OPM kehittämisen hakukuulutus 2008.)

1.2 Kehittävä arviointi

Oppilaanohjauksen kehittämistyötä tuetaan *kehittävällä arvioinnilla*, jonka toteuttajana on Joensuu yliopisto (2008 – 2010). Kehittävä arviointi ei ole yksittäinen arviointimalli tai menetelmä, vaan enemmänkin lähestymistapa, jossa perusperiaatteena on, että arviointitietoa hyödynnetään välittömästi arvioitavan hankkeen tai kohteen kehittämisessä (Kauppi 1992; Atjonen & Räisänen 2006; Manninen & Kauppi 2008; Manninen 2008).

Käytännössä ero perinteisempiin arviointimalleihin on siinä, että kun esimerkiksi koulutuksen tai hankkeen vaikuttavuutta arvioidaan yleensä loppuvaiheessa tai mielellään vasta viivästetysti hankkeen päättymisen jälkeen, tuotetaan kehittävässä arvioinnissa jo hankkeen aloitusvaiheesta lähtien sellaista arviointitietoa, joka tukee mahdollisimman vaikuttavan ja onnistuneen hankkeen läpiviemistä.

Arviointi integroituu toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen, jolloin se voidaan nähdä jatkuvana arviointitiedon keräämisinä sekä arviointitulosten ja niiden merkitysten pohdintana ja tulkintana (ks. Hämäläinen & Kauppi 2000). Tällainen arviointitieto voi olla esimerkiksi hankkeen tavoitteiden ja tarvemäärittelyn ennakoarviointia, käynnistysvaiheen arviointia tai hankkeen edetessä erilaisia ongelmakohtia paikantavaa arviointia.

Kehittämisen arviointikehyksen muodostavat tässä tieto oppilaanohjauksen nykytilasta, kehittämiseksi määritetyt keskeiset valtakunnalliset tavoitteet, oppilaanohjaukseen liittyvä lainsäädäntö ja säädökset sekä oppilaanohjausta sivuava ajankohtainen arviointi- ja tutkimustieto. Arvioinnissa huomioidaan myös Euroopan unionin määrittämät elinaikaisen ja elinikäisen ohjauksen keskeiset periaatteet.

Tämän lisäksi kehittävän arvioinnin tutkimuksen avulla pyritään nostamaan esille vapaamuotoisesti kaikkia niitä vaikutuksia ja ilmiöitä ja hyviä käytäntöjä, jotka nousevat esiin paikallisesta oppilaanohjauksen kehittämistyössä. Kehittämistyön aineistoa kerätään *osallistuvan havainnoinnin* (koulutusjaksot ja vierailut kunnissa ja oppilaitoksissa), *verkkolomakkeiden* (koulutuspalautte, oppilaanohjauksen tilannekartoitus hankkeen alussa ja lopussa), eri sidosryhmien *teemahaastatteluiden* sekä *ryhmähaastatteluiden* ja *keskusteluiden* kautta. Aineisto kerätään kehittäjäkoulutusjaksoilla sekä vierailuilla kunnissa ja oppilaitoksissa. Kehittämishankkeista kerätään lisäksi toimin-

nan ja koulutuksen yhteydessä syntyvää aineistoa (esim. kuntien ja oppilaitosten toiminta- ja kehittämissuunnitelmat).

Arviointi- ja tutkimustietoa raportoidaan säännöllisin väliajoin koulutushankkeen vetäjille ja hankkeen eri toimijaryhmille. Raportointi tapahtuu väliraporttien, esitysten ja yhteenvetojen avulla sekä erillisen verkkoalustan kautta. Verkkoalustaa hyödynnetään myös alku- ja loppukyselyjen ja koulutuspalautteen keräämisessä.

Kehittävän arvioinnin taustalla on myös ns. "Rolling Feedback" -malli (Brown & Evans 1990). Arviointia tekevän tutkijan tehtävä on tuottaa mahdollisimman pienellä viiveellä toiminnan kehittämistä tukevaa arviointitietoa arvioitavan hankkeen vetäjille ja toimijoille, jotka sitten tekevät sen pohjalta johtopäätöksiä ja tarvittavia muutoksia hankkeen kehittämiseksi.

Toiminnan vaikuttavuuden arviointi poikkeaa kehittävästä arvioinnista tavoitteiden ja menetelmien osalta. Kun kehittävä arviointi pyrkii takaamaan prosessiarvioinnin avulla hankkeen mahdollisimman hyvän vaikuttavuuden, keskittyy vaikuttavuuden arviointi yksinomaan lopputulosten ja muutosten tarkasteluun. Vaikuttavuuden arviointia voikin pitää tässä hankkeessa itse kehittämisestä vain yhtenä osatehtävänä (Manninen 2008.)

Vaikuttavuuden arviointikriteerien voidaan nähdä muodostuvan erityisesti perusopetuksen säästösten ja opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Vaikuttavuuden arvioinnissa pyritään arvioimaan, miten kehittämistyössä edetään kohti opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä oppilaanohjauksen toteuttamisen muotoja. Vaikuttavuuden arviointi on samalla oppilaanohjauksen käytäntöjen mallintamista ja yhteisten toimintamallien kartoittamista.

2. Oppilaanohjauksen kehittämisen tavoitteita ja taustaa

2.1 Oppilaanohjauksen kehittämisen taustalla olevat kansalliset tavoitteet

Oppilaanohjauksen kehittämisen tavoitteet pohjautuvat pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman ja sen politiikkaohjelmien tavoitteisiin sekä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007–2012 tavoitteisiin. Hallitusohjelman linjauksissa korostetaan, että jokaiselle perusopetuksen päättävälle nuorelle turvataan koulutuspaikka sekä riittävä opintojen ohjaus ja tukitoimet. (Vanhasen II hallitusohjelma, 28). Nuorten arjen hallintaa, kouluttautumista ja työllistymistä tuetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta syrjäytyminen voitaisiin estää. Nuorten koulutuksen ulkopuolelle jäämistä pyritään vähentämään kiinnittämällä huomiota erityisesti nivelvaiheisiin (Vanhasen II hallitusohjelma, 28).

Nuorten ohjaus- ja neuvontapalvelujen kehittämisestä on erillinen osio lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa, joka on eri ministeriöiden ja yhteinen toimenpideohjelma liittyen lasten ja nuorten hyvinvointiin (OPM 2007c). Ohjaus- ja neuvontapalvelujen osalta tavoitteeksi asetetaan, että kaikki nuoret saavat nopeasti ja joustavasti tarvitsemaansa ohjausta opintojen, jatkokoulutuksen ja ammatinvalinnan tueksi. Opetustoimen, nuorisotoimen, työhallinnon ja muiden hallinnonalojen verkostomaista yhteistyötä tulisi lisätä, jotta tavoitetaan perusasteen nivelvaiheessa olevia nuoria. Tavoitteena on myös vahvistaa ja vakiinnuttaa eri hankkeissa ja projekteissa kehitettyjä verkostoyhteistyömuotoja (OPM 2007c).

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2008–2012 tavoitteet nuorten ohjauspalvelujen osalta liittyvät erityisesti nuorten syrjäytymisen vähentämiseen ja koulutuksen keskeyttämisen ja ulkopuolelle jäämisen vähenemiseen. Tavoitteena on kehittää koulutusta, ammatteja ja työelämää koskevaa tietoutta ja neuvontaa, kehittää seurannan järjestelmiä sekä kodin ja koulun yhteistyötä. Oppilaanohjausta sivuavat myös tavoitteet koulutusjärjestelmän joustavuuden lisäämisestä. Oppilaanohjaus näyttäytyy tukikeinona opiskelun ja erilaisten opinpolkujen yksilöllistytessä. (OPM 2007a).

Oppilaanohjauksen kehittäminen liittyy perusopetuksen laadun kehittämisen tavoitteisiin. Niiden mukaisesti muun muassa pyritään perusopetuksessa vahvistamaan tuki- ja erityisopetuksen, opinto-ohjauksen ja oppilashuollon toimivuutta sekä edistämään vanhempien ja koulun yhteistyötä. Tavoitteena on myös helpottaa oppilaiden siirtymistä opiskelemaan yli kuntarajojen (Vanhasen II hallitusohjelma). Hallitus myös edistää toimenpiteitä, jotka tähtäävät opintoaikojen pidentämiseen. Ohjauksen kehittämiselle nämä asettavat haasteeksi sen, miten ohjaustyössä otetaan huomioon yksilön etu ja yhteiskunnan asettamat vaatimukset (Valtioneuvosto 2007; Kasurinen & Vuorinen 2007).

2.2 Oppilaanohjausta koskeva lainsäädäntö

Oppilaanohjaus on lainsäädännössä määritelty paitsi pakollisena osana perusopetusta, myös oppilaan ja opiskelijan subjektiivisena oikeutena. Tämä käy ilmi perusopetuslaista, jonka mukaan *oppilalle tulee antaa oppilaanohjausta ja että oppilaalla/ opiskelijalla on oikeus saada opinto-ohjausta*.¹ Ohjauksen tavoitteet, toteutus ja sisällöt määritellään tarkemmin Opetushallituksen laatimissa opetussuunnitelman perusteissa, joiden mukaisesti kunnat ja muut opetuksen järjestäjät sekä koulut laativat omat paikalliset opetussuunnitelmansa. Keskeiset ohjauksen sisällöt on nykyisissä perusopetuksen oppilaanohjauksessa jaettu kolmeen eri osa-alueeseen: psykososiaalisen tuen tarjoamiseen nuorelle, opiskelun ja oppimisen ohjaukseen sekä ura- ja ammatinvalinnan ohjaukseen.

Valtakunnallisten tavoitteiden ja linjausten mukaisesti oppilaitoksessa toteutettavan ohjaustoiminnan tulisi olla jatkumo siirryttäessä koulumuodosta ja kouluasteelta toiselle. Jatkumon hahmottamisen taustalla ovat pyrkimykset turvata nuorelle joustava siirtyminen oppimisympäristöistä toisiin. Siirtymien helpottumiseksi ohjauksen prosessit tulisi myös suunnitella ajallisessa viitekehyksessä: ennen opintoja, uusien opintojen alkuvaiheessa, opintojen aikana ja opintojen päättövaiheessa.

Perusopetuksen ja toisen asteen opetussuunnitelmat edellyttävät myös, että paikallisesti ja oppilaitoskohtaisesti tehdään ohjaustyön suunnitelma. Ohjaussuunnitelmalla tarkoitetaan suunnitelmaa, jossa on paikallisella ja organisaation tasolla määriteltynä oppilaan-/opinto-ohjaustyön keskeiset menetelmät, sisällöt sekä työn- ja vastuunjaot. Ongelmana tässä on kuitenkin yhteisten paikallisten toimintamallien puuttuminen. Suositus ei vielä takaa toteutumista käytännössä. Myös ohjausresurssit vaihtelevat eri paikkakunnilla. Käytännössä on edelleen tarvetta paikallisille sopimuksille ohjaustoiminnan rakenteista ja sisällöistä.

Paikalliseen sopimiseen liittyen kuntia ja oppilaitoksia velvoittavat myös tietyt laissa säädetyt yhteistyövelvoitteet nuorten hyvinvointipalvelujen järjestämisessä. Näistä tärkeimpiä ovat muun muassa perusopetuslain² velvoite, jonka mukaan kunnan/opetuksenjärjestäjän tulee laatia oppilashuoltoa koskeva suunnitelma yhteistyöstä sosiaali- ja terveyshuoltoviranomaisten kanssa sekä velvoite kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Alueellista/kunnallista yhteistyötä painotetaan myös vuonna 2007 voimaan astuneessa nuorisolaissa³, joka velvoittaa kuntia moniammatilliseen yhteistyöhön paikallisten viranomaisten sekä nuorten, nuorisoyhdistysten ja muiden nuorisotyötä tekevien paikallisten toimijoiden kanssa. Nuorisolaissa⁴ määritetään myös nuorten subjektiivisesta oikeudesta osallistua alueellista nuorisopolitiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn.

---

¹ Perusopetuslaki (477/2003) 30 §; Perusopetuslaki (478/2003); Lukiolaki (479/2003) 30 §

² Perusopetuslaki (477/2003) 7 §

³ Nuorisolaki (2006/72) 7 §

⁴ Nuorisolaki (2006/72) 8 §

Koulutuksen järjestäjien on vuoden 1998 lainsäädännön mukaan myös arvioitava järjestämäänsä koulutusta ja sen vaikuttavuutta.⁵ Koulutuksen arvioinnin tarkoituksena on varmistaa, että koulutukselle lainsäädännössä asetetut tavoitteet toteutuvat sekä tukea koulutuksen kehittämistä ja parantaa oppimisen edellytyksiä. Käytännössä tämä arviointi voi olla osallistumista viranomaisten suorittamaan tai muuhun ulkoiseen arviointiin tai koulutuksen järjestäjän itse tekemää oman toimintansa arviointia. Ollakseen luotettavaa ja objektiivista arvioinnin on pohjauduttava toiminnasta saatavaan näyttöön.

2.3 Oppilaanohjaukseen liittyvä kansallinen ja kansainvälinen arviointi

Oppilaanohjauksen kehittämisen taustalla vaikuttavat lisäksi ohjaukseen liittyvät kansainväliset arvioinnit sekä oppilaan- ja opinto-ohjauksen, aikuisohjauksen ja työhallinnon ohjauspalvelujen kansalliset arvioinnit. Kansainvälisistä arvioinneista Suomi on osallistunut muun muassa OECD:n toteuttamaan 14 maan ohjaus- ja neuvontapalvelujen arviointiin. Näistä arvioinneista yksi keskeinen johtopäätös on ollut, että tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluita tulisi olla paremmin kaikkien kansalaisten saatavilla (OECD 2004a; OECD 2004b; Vuorinen & Kasurinen 2002). Oppilaanohjauksen kohdalla tämä tarkoittaa erityisesti sitä, että nuorten ohjauspalveluissa tulisi kiinnittää enemmän huomiota myös laajempaan, oppilaitosten ulkopuoliseen ohjaustoimintaan ja sen saatavuuden turvaamiseen (Mm. Nykänen ym. 2007).

Viimeisin kansallinen arviointi oppilaanohjauksesta on tehty vuonna 2002 (Numminen ym. 2002). Tämän arvioinnin yksi keskeisistä huomioista oli se, että opinto-ohjauksen kohdalla on tapahtunut merkittävää tarpeen ja kysynnän kasvua. Taustalla ovat paitsi työelämässä tapahtuvat muutokset, mutta myös muuttunut koulutusjärjestelmä, jossa opintojen joustavuus ja yksilöllisyys on lisääntynyt. Tämä osaltaan on heijastunut nuorten päätöksenteon ja valintatilanteiden lisääntymiseen, mikä näyttäytyy edelleen kasvaneena ohjauksen ja tuen tarpeena.

Vuoden 2002 arvioinnissa opinto-ohjauksen saatavuudessa havaittiin oppilaiden palautteen mukaan kuitenkin puutteita: kaikki oppilaat/opiskelijat eivät kokeneet saavansa tarvitsemaansa ohjausta tai tukea opinnoissaan. Sekä kansallisissa että kansainvälisissä arvioinneissa onkin korostettu ohjauksen arviointi- ja palautejärjestelmän kehittämistä. Osittain oppilaitosten puutteellisten seuranta- ja palautejärjestelmien takia tieto ohjauksen todellisesta tarpeesta ja kysynnästä ei tavoita koulutuksen päättäjiä (Numminen 2002).

2.4 Nuorten asema yhteiskunnassa

Nuorten ohjauspalvelut ovat osa niitä julkisia rakenteita, joilla turvataan nuorten hyvinvointia omassa yhteisössään sekä pyritään ennaltaehkäisemään syrjäytymistä niistä. Lapsen ja nuoren

---

⁵ Perusopetuslaki (628/1998) 21 §.

syрjäytymisessä on kyse pitkän, asteittaisen prosessin lopputuloksesta eikä niinkään tilasta, jota voitaisiin arvioida yksittäisten indikaattoreiden tai tilastojen perusteella. Syрjäytymisessä on kyse paitsi objektiivisesti mitattavista asioista, kuten onko työtä tai koulutuspaikkaa, myös subjektiivisista, yksilön kokemukseen liittyvistä asioista, kuten näköalattomuus, yksinäisyys tai nähdyksi ja kuulluksi tulemisen puute (Aula 2008).

Nuorten syрjäytymisestä puhutaan myös pahoinvoinnin kasautumisesta. Lasten ja nuorten enemmistö näyttää voivan kohtuullisen hyvin, mutta pahoinvointi kasautuu pienelle vähemmistölle. Tämä tulee esille mm. kouluterveyskyselyssä, jonka perusteella pahoinvointi ja epäterveelliset tottumukset kasautuvat noin joka kuudennelle nuorelle. Nuoruuden polarisoitumisesta – *kak-sinapaistumisesta* – puhutaan myös laajempaan yhteiskunnallisena ilmiönä. Enemmistö nuorista voi, käyttäytyy, ja tulee toimeen kohtuullisen hyvin tai jopa entistä paremmin. Sen sijaan osalla nuoria on yhä enemmän erilaisia ongelmia, pahoinvointia sekä vahingollista käyttäytymistä. Ongelmat ilmenevät nuorten erityispalvelujen ruuhkautumisena, nuorten omina elämäntapa- ja terveydenongelmina sekä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämisenä. (Autio, Eräranta & Myllyniemi 2008; Aula 2008)

Oppilaanohjauksen merkityksen kannalta huomioitavaa ovat nuorten asenteet ja motivaatio kouluttautumiseen ja työelämään. Nuorten asenteita mittaavan nuorisobarometrin 2008 mukaan nuorten luottamus koulutuksen hyötyyn työnsaannin kannalta on vähentynyt. Samalla tavoin myös usko vähentynyt jatkuvan kouluttautumisen merkitykseen työelämässä pysymiselle. Muutokset monissa nuorten koulutukseen liittyvissä asenteissa ovat selviä ja yhdenmukaisia, ehkä dramaattisikiäkin. Yhä harvempi nuori pitää puutteellista koulutusta työllistymisen esteenä. Sen sijaan näkemys ylikoulutuksesta uhkana työllistymiselle on vahvistunut Monet trendit osoittavat siihen suuntaan, että nuorten käsitys koulutuksen ja työn välisen yhteyden löyhtymisestä näyttää kiistattomalta (Autio, Eräranta & Myllyniemi 2008).

Mutta päinvastoin kuin nuorten koulutuksen työllistävyiden kohdalla, on nuorten usko koulutuksen antamiin valmiuksiin toimia yhteiskunnan jäsenenä, paranemassa. Nuorisobarometrin 2008 mukaan jo lähes yhdeksän nuorta kymmenestä pitää koulutuksen antamia valmiuksia tässä suhteessa hyvinä. (Autio, Eräranta & Myllyniemi 2008.)

2.5 Muut nuorten hyvinvointia tukevat kehittämisen- ja tutkimushankkeet

Nuorten kasvu ympäristön katsotaan muodostuvan kodista, koulusta, kaveripiiristä ja asuinalueesta (Korkiamäki 2008; Ellonen 2008). Nuorten hyvinvointia tukevaa kasvu ympäristöä on pyritty edistämään monella tasolla oppilaitoksissa ja kunnissa. Tällä tutkimus- ja kehittämistyöllä on pyritty omalta osaltaan parantamaan nuorten hyvinvointia ja sitä tukevia palveluita oppilaitoksissa sekä alueellisella että seudullisella tasolla. Seuraavassa on katsaus viime vuosien (2003 – 2007) aikana tehtyyn tutkimus- ja kehittämistyöhön.

Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu 2005 – 2007 (Opetusministeriö)

Kehittämistyön tavoitteena on ollut lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa sekä kunnassa. Kehittäjäkoulutuksen avulla opettajille annettiin välineitä kehittää osallisuutta tukevia rakenteita ja toimintakulttuuria

omassa koulussa sekä kunnan tasolla. Puolitoista vuotta kestäneeseen kehittäjäkoulutukseen osallistui 240 opettajaa 90 kunnasta ja kaikki normaalikoulut.

Arviointitulokset osoittavat, että koulutus onnistui hyvin. Koulutuksen vahvuuksia olivat vahva prosessimaisuus, vuorovaikutuksellisuus, toiminnallisten menetelmien käyttö sekä vahva ryhmäytyminen, joka edistää osallistujien sitoutumista ja kehittämishankkeen toteutusta. Kehittämishankkeen vakiintumista on edistänyt myös osallistujien taustaorganisaatioiden (koulu ja kunta) rakenteisiin ja toimintamalleihin vaikuttaminen. Edellä mainittuja ovat olleet mm. oppilaskuntien perustaminen, opetussuunnitelmien tarkistaminen, kokouskäytäntöjen kehittäminen ja osallisuutta tukevien rakenteiden luominen kuntaan. Hankkeen etenemistä ja vakiintumista ovat tukeneet opetussuunnitelmauudistus, uusi nuorisolaki ja kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma.

Osallisuushanke 2003 – 2007 (Opetushallitus)

Nuorten osallisuushanke on ollut valtakunnallinen hanke, jonka aikana on pyritty luomaan uusia nuoria osallistavia käytäntöjä kunnissa ja oppilaitoksissa. Osallisuushankkeen aikana on luotu keinoja edistää nuorten vaikuttamismahdollisuuksia, kehitetty uusia toimintamalleja koulutuksen nivelvaiheisiin sekä edistetty nuorisolan kunnallista ja seudullista koordinaatiota. Toimenpiteiden tavoitteena on ollut kehittää paikallisesti ratkaisuja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen ja yhteiskunnallisen osallisuuden lisäämiseen. Teemallisesti tärkeitä painotuksia ovat olleet koulun kehittäminen yhteisöllisellä ja yhteistyöllisellä työtavalla, nuorten ohjaaminen opintoihin tai työelämään sekä nuoren osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen omassa elinympäristössään.

Onnistuvat opit – juurruttamishanke 2005 – 2007 (Sosiaali- ja terveysministeriö)

Onnistuvat opit -hankkeen tavoitteena oli aiemmin kehitetyn Ota Oppi -toimintamallin juurruttaminen maakuntiin eri puolilla Suomea. Malli on pelkistetty kuvaus prosessista, jonka kautta perusopetuksesta jatko-opintoihin siirtymässä olevien nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä toimia kehitetään kunnissa ja erityisesti kuinka kehitettyjä malleja saadaan vietyä osaksi pysyviä rakenteita. Hankkeessa koottiin monialaiset alueelliset yhteistyöverkostot ja käynnistettiin niiden pohjalta paikallistoimintaa alueen kuntiin sekä tuettiin paikallistoimijoita toimintojen pysyväksi saamisessa. Onnistuvat opit -hanke auttoi kuntia rakentamaan eri hallinnonalojen yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja, joilla voitiin kohdentaa palveluita perusopetuksesta jatko-opintoihin siirtyville tukea tarvitseville nuorille. (Kuure, Tarvainen, Pelto-Huikko & Säkjärvi 2008.)

Hankkeen aikaisia ja lopputuloksien havaintoja olivat muun muassa, että nuorten palvelujärjestelmää kehitettäessä nuorten oma panos on saatava kehittämistyöhön mukaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Nuoren identiteetti kansalaisena ja kuntalaisena voi kasvaa vastuun ottamisen kautta. Asiakaslähtöisen työskentelytavan kehittäminen nuorten palvelujärjestelmässä nähtiin tulevaisuuden haasteena. (Kuure, Tarvainen, Pelto-Huikko & Säkjärvi 2008.)

CHANCES – opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi - tutkimushanke 2005 – 2007 (Opetushallitus)

CHANCES- hankkeen lähtökohtana oli kartoittaa sellaisia ryhmiä, joiden kohdalla ohjauksen tarve on suuri, mutta kyky käyttää ja hyödyntää olemassa olevia ohjauspalveluja on rajallinen tai vai-

keutunut erilaisista syistä. Hanke on ollut tutkimushanke, jonka tarkoituksena on syventää oppilaanohjauksen kannalta keskeisiä teemoja, jotka liittyvät syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn.

Kehittämishankkeen kohderyhmiksi tunnistettiin erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ja erilaista kulttuuritaustaa edustavat henkilöt. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat jäävät usein vaille ohjauspalveluita erityisesti silloin, kun kyseessä ovat syrjäytymisvaarassa olevat ja monenlaisia tukea tarvitsevat nuoret. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret ovat ikään kuin katvealueella: siirtymävaiheessa, jossa edellytetään omatoimisuutta, motivaatiota ja osaaamista tiedonhankinnassa. (Kasurinen & Launikari 2007.)

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen valtakunnallinen kehittämishanke 2003–2007 (Opetushallitus)

Valtakunnallisen oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on ollut lisätä ohjauspalveluiden riittävyyttä ja saatavuutta perus- ja toisen asteen oppilaitoksissa kiinnittäen erityistä huomiota koulutuksen nivelvaiheisiin ja ohjauspalvelujen jatkumon aikaansaamiseen siirtäessä perusasteelta toiselle asteelle ja työelämään tai jatko-opintoihin. Hankkeen tavoitteena on myös ollut alueellisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön edistäminen. Tarkoituksena on ollut parantaa ohjaustoimintaan osallistuvien henkilöiden valmiuksia vastata oppilaiden lisääntyneisiin ja monipuolista asiantuntemusta edellyttäviin ohjaustarpeisiin.

Kehittämishankkeen aikana alueilla ja oppilaitoksissa kehitettiin useita uusia toimintamalleja liittyen koulutuksen siirtymävaiheen ohjaukseen, luotiin uusia keinoja varhaiseen puuttumiseen, kehitettiin erityistä tukea tarvitsevien nuorten ohjausta sekä edistettiin alueellista verkostomaista ohjaustoimintaa. Opetussuunnitelmien perusteiden mukaista oppilaitos- ja aluetason ohjaussuunnitelman toimeenpanoa edistettiin luomalla alueellisesti yhteisiä ohjauskäytäntöjä oppilaitoksiin. (Karjalainen & Kasurinen 2006; Mäkinen 2007.)

Joustava perusopetus (JOPO) hanke 2006 - 2008

Joustavan perusopetuksen (Jopo) kehittämistyön tarkoituksena on ollut tukea nuoria saamaan peruskoulunsa päätökseen ja ehkäistä koulutuksesta pois jäämistä peruskoulun jälkeen. Kehittämishankkeen aikana perusopetukseen on pyritty tuottamaan uusia, joustavia ja toiminnallisia opetusmalleja. Näin tekemällä opetusta on pyritty sovittamaan paremmin oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin ja tilanteisiin. Joustavan perusopetuksen toimintamallit on tarkoitettu erityisesti niille nuorille, jotka opiskelussaan hyötyvät toiminnallisista ja työpainotteisista työmuodoista.

Nuorten kannalta tavoitteena on ollut ehkäistä koulumotivaation heikkenemistä ja koulusta puutoamista sekä puuttua varhain havaittuihin ongelmiin. Opettajien kannalta tavoitteena on ollut antaa valmiuksia varhaiseen puuttumiseen tähtäävissä työmuodoissa sekä kehittää opettajien taitoja moniammatillisessa yhteistyössä. Kuntien kannalta tavoitteena on ollut edistää eri hallinnonalojen kuten koulutoimen, nuorisotoimen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä. Tutkimuksen loppuraportti valmistuu syksyllä 2008.

2.6 Kehittämistyöstä kohti pysyviä tuloksia

Edellä on tarkasteltu nuorten ohjaukseen läheisesti liittyviä paikallisia ja valtakunnallista kehittämishankkeita ja projekteja. Hankkeiden ja tehdyn kehittämistyön vaikuttavuus on usein prosessi, jossa vaikutukset näyttäytyvät usein vasta pitkällä aikajänteellä. Vaikutuksia voidaan jälkeenpäin tarkastella arvioimalla uusien käytäntöjen vakiintumista, yhteistyöverkoston toimivuutta ja vakiintumista sekä eri toimijoiden ja toiminnasta saatuja hyviä ja huonoja kokemuksia.

Tässä vaiheessa edellä kuvattujen kehittämissuhteiden vaikutukset ovat ennen kaikkea vielä kallisarvoisia oppimiskokemuksia. Nämä oppimiskokemukset ovat kirjattuina hankkeiden loppuraportteihin ja julkaisuihin.⁶ Syntyneet yhteistyöverkot sekä tehdyn työn onnistumisen paikat ja karikat ovat arvokasta kokemuksellista tietoa, jota löytyy paikallisesta kontekstista. Paikallisen kehittämistyössä tulisikin kysyä, miten saadaan kaikki aiemmin opittu käyttöön sekä ylläpidettyä toiminnan jatkumoa. Tämä on haaste, jossa tulee pyrkiä aiemmin opittujen kokemuksen siirtämiseen: Paikantamaa kehittämistyön vaikuttajat ja vaikutukset ja selvittää, mikä onnistui ja mikä epäonnistui ”meillä”, mikä toimi hyvin ja mikä puolestaan ei toiminut ja miksi.

---

⁶ Hankkeiden loppuraportteja ja materiaalia on löydettävissä verkosta Opetushallituksen ja Opetusministeriön [www-sivuilla](#). Haku tapahtuu helpoimmin esim. hankkeen nimellä. Laita Googleen hakusanaksi esim. ”Osallistuva oppilas” jne.; CHANCES- tutkimusjulkaisut ovat myös tilattavissa paperiversiona Opetushallituksesta.

3. Katsaus paikallisiin kehittämissuunnitelmiin

Edellä on luotu katsausta oppilaanohjauksen kehittämisessä tehtyyn työhön, mikä osaltaan antaa joitakin lähtökohtia nyt jatkuvaan oppilaanohjauksen kehittämiseen. Tässä luvussa siirrytään paikallisten kehittämissuunnitelmien kautta tarkastelemaan nykyhetkeä sekä tulevaisuuden tavoitteita, joita paikallisissa oppilaanohjauksen kehittämissuunnitelmissa on tuotu esiin.

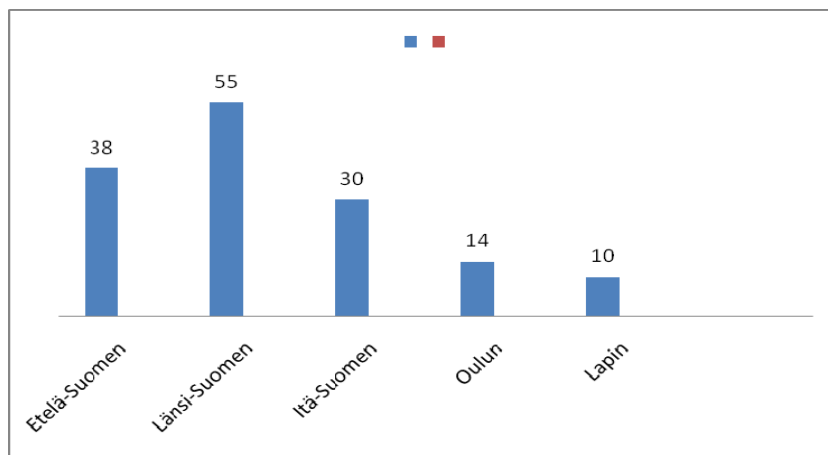
3.1 Hankesuunnitelmien analyysi

Alustaviin kehittämissuunnitelmiin pohjautuvan analyysin tavoitteena on ollut löytää paikallisesta suunnittelusta valtakunnallisesti yhteneviä teemoja. Tavoitteena on myös ollut tarkastella paikallisen oppilaanohjauksen kehittämissuunnitelmista esiin nousevia alueellisia eroja ja yhtäläisyyksiä, hahmottaa paikallista kehittämistoiminnan organisointia sekä nostaa esimerkkejä kaavailluista kehittämistoimista.

Kehittämistoiminnan alustava kartoitus pohjautuu paikallista kehittämistyötä koskeviin suunnitelmiin (n. 140 hyväksyttyä hakemusta/suunnitelmaa, pituus 2-10 sivua), jotka koulutuksen järjestäjät ja kunnat ovat lähettäneet rahoitusanomuksen yhteydessä Opetusministeriöön (joulukuu 2007). Raportti on koottu paikallisten suunnitelmien pohjalta nostamalla esiin ensin kaikkia mahdollisia konkreettisia kehittämisteemoja ja varsinaisia kehittämistyön toimintamalleja. Aineistosta on nostettu yhteneviä toimintamalleja liittyen kehittämistyön paikalliseen organisointiin. Kehittämisteemojen luokittelu on tapahtunut luokittelemalla suunnitelmista ilmeneviä toimenpiteitä sekä yhdistämällä lopulta samantyyppiset toimenpiteet yhden laajemman kehittämisteeman alle.

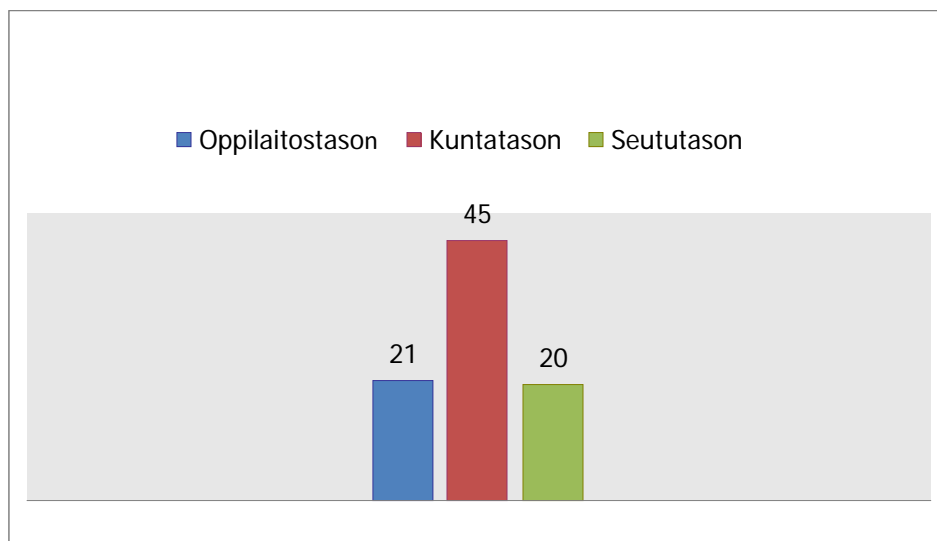
3.2 Kehittämistoiminnan laajuus

Oppilaanohjauksen kehittämishankkeessa on mukana 127 kuntaa ja 21 yksityistä koulutuksenjärjestäjää. Kehittämistyö tapahtuu kaikissa lääneissä lukuun ottamatta Ahvenanmaan lääniä. Kehittämistoimintaan osallistujista (kunnat/yksityiset oppilaitokset) 38 sijoittuu Etelä-Suomen lääniin, 55 Länsi-Suomen lääniin, 30 Itä-Suomen lääniin, 14 Oulun lääniin ja 10 Lapin lääniin. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Oppilaanohjaukseen kehittämiseen avustusta saaneet kunnat/ koulutuksen järjestäjät lääneittäin.

Kehittämistyöllä pyritään vaikuttamaan alueellisiin, kuntatason ja organisaatiotason oppilaanohjausjärjestelyihin. Pienin kehittämisen kohde on organisaatiossa tehtävä oppilaanohjaustyö, seuraavalla tasolla on perusopetuksen piirissä olevan nuoren lähiverkosto: vanhemmat ja eri toimijat ja niissä tapahtuva oppilaanohjauksen yhteistyö. Seuraavana kehittämysyksikkönä on laajempi kuntatason yhteistyö mm. työ- ja elinkeinoelämän edustajien sekä eri hallinnonalojen toimijoiden kanssa. Laajimpana oppilaanohjauksen kehittämysyksikkönä on 8-9 kunnan seutu ja siinä tapahtuva seututason yhteistyö. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Kehittämissuunnitelmissa kuvattu kehittämistoiminnan laajuus

3.3 Oppilaanohjauksen kehittämistyön laajuuden paikalliset erot

Oppilaanohjauksen kehittämisen lähtötilanteet poikkeavat alueellisesti toisistaan. Eroavaisuuksia on muun muassa olemassa olevissa oppilaanohjaukseen liittyvissä toiminnan rakenteissa, aiemman oppilaanohjauksen kehittämistyön laajuudessa, kehittämistyöhön varatuissa resursseissa sekä itse kehittämistavoitteiden laajuudessa. Nämä vaihtelevat yksittäisen oppilaitoksen oppilaanohjauksen eri toimintamallien kehittämisestä seututasoon oppilaanohjaussuunnitelman rakentamiseen.

Alueellisia kehittämisen toistuvia tavoitteita ovat paikallisten nuorten ohjauspalvelujen rakenteellisten puitteiden systematisointi sekä toimivien nuorten ohjaukseen liittyvien palvelujärjestelyjen alue- ja seututasoinen kehittämistyö. Lisäksi paikallisesti pyritään kehittämään tietoverkkoratkaisuja ja raportointimenetelmiä oppilaiden seurantaan koulutuksen nivelvaiheessa. Yhtenä tavoitteena on myös tehdä näkyväksi ohjaustoiminnan ns. ulkoista vaikuttavuutta: Kehittämällä ohjauksen toimivuuden määrällisiä ja laadullisia indikaattoreita ja kehittämällä arviointi- ja palautejärjestelmää.

Useilla paikkakunnilla tavoitteena on joko luoda, päivittää tai uudistaa paikallinen ja/tai organisaation oppilaanohjauksen toteuttamissuunnitelma tai seutustrategia. Seuraavassa yksi esimerkki oppilaanohjauksen toimintasuunnitelman **visiosta** (Porvoo):

*Ohjauksen palvelujärjestelyjä koskeva suunnitelma on valmis vuoden XXXX aikana. Tässä vaiheessa kaupunkiin/ kuntaan on juurtunut **eri sektoreiden yhteinen ohjauksen poikkihallinnollinen toimintasuunnitelma**, johon eri toimijat opetustoimessa, sosiaali- ja terveystoimessa, nuorisotoimessa sekä työvoimahallinnossa ovat sitoutuneet.*

*Ohjauksen toimintasuunnitelman olennainen osa on **käytännön työn apuvälineenä toimiva ohjaussuunnitelma**, jossa määritellään ohjaustoiminnan periaatteet oppilaitoksissa sekä eri toimijoiden välisessä yhteistyössä.*

Toiminnan vakiinnuttua on pystytty vakiinnuttamaan myös henkilöstön lisäresursointi kaupungin omaksi toiminnaksi. Tällöin koulutustoimen sektorilla on vakituinen suunnittelija, jonka vastuulla on ohjaustoiminnan suunnittelu ja koordinointi. Hankkeen avulla syntyneet ja kehittyneet uudet toimintamallit ja käytänteet ovat vakiintuneet ja ne ovat luonteva osa ohjaustoimintaa.

Hankkeissa on mukana myös **yksityisiä koulutuksenjärjestäjiä**. Yksityisten koulutuksenjärjestäjien kehittämistyössä painotetaan oppilaanohjauksen käytäntöjen kehittämistä oppilaitosorganisaation sisällä. Mutta myös ulkoinen paikallinen verkostoituminen nähdään tärkeänä.

Paikallisista tavoitteista laajimmat yhdistyvät kokonaisvaltaiseen seututasoiseen ohjauspalvelujen suunnitteluun, johon pyritään sitoutumaan yhdistämällä kaikki nuorten ohjaus- ja tukipalvelut kattava toimintastrategia. Seuraava esimerkki tällaisesta toimintasuunnitelman kehittämissuunnitelmasta:

Tavoitteena on kehittää toimiva ohjauksen malli Oulun seudun kuntien yhtenäiseen perusopetukseen painottaen vuosiluokkia 6.–9. Myös perusopetuksen lisäopetus otetaan osaksi kehittämistoimenpiteitä. Yhtenäisen opintopolun muodostumista tuetaan rakentamalla toimintamuotoja nivelvaiheisiin perusopetuksen aikana ja perusopetuksen päättövaiheessa.

Ohjauspalveluista muodostetaan jatkumo. Tavoitteena on myös seurantajärjestelmän kehittäminen ohjauksen tueksi. (Oulun seudun kehittämissuunnitelma.)

3.4 Oppilaanohjauksen kehittämistyön koordinoinnin vaihtelevuus

Paikallista ohjaustoimintaa koordinoimaan on useilla alueilla koottu **asiantuntija-/ohjausryhmä**. Ryhmän kokoonpano on joko jo kirjattu kehittämissuunnitelmaan tai sen lopullinen muoto on vasta vahvistumassa kehittämistoiminnan rahallisten ja ajallisten resurssien vahvistuttua. Asiantuntijaryhmään kuuluvista hallintokunnista mainitaan yleisesti opetustoimi, sosiaali- ja terveystoimi sekä nuorisotoimi ja työvoimatoimi. Kehittämistyöryhmien lisäksi kehittämistyöhön mainitaan osallistuvan joko välillisesti tai suoraan alueen paikallishallinto. Seuraava esimerkki Porin kaupungin päättäjätason sitoutumisesta ohjauksen kehittämiseen alueella:

Porin kaupungin johtaja on työllisyyden ohjausryhmässä esittänyt perustavansa työryhmän, jonka tehtävänä olisi pohtia nuorten hakeutumista toisen asteen koulutukseen ja siellä tapahtuvia keskeyttämisistä. (Porin kehittämissuunnitelma.)

Kunnallisen päättäjätason lisäksi mukana on myös paikallisia työ- ja elinkeinoelämän toimijoita (yrittäjäjärjestöt, taloudellinen tutkimuskeskus), kolmannen sektorin toimijoita (esim. seurakunnat) ja poliisiviranomainen. Lähes jokaisessa hankkeessa toiminnan pääkoordinoitavastuu on opetus- ja sivistystoimella tai joissakin tapauksissa seudullisella sivistystoimen hallintoelimellä (esim. Oulun seutu).

Toiminnan alueellisen ohjausryhmän koordinoinnin lisäksi ollaan muodostamassa **moniammatillisia työryhmiä**, joiden tehtävänä on koordinoida toimintaa omissa paikallisympäristöissään ja raportoida toiminnastaan hankkeen asiantuntija-/ ohjausryhmälle. Joissakin kunnissa ei ole nimetty erityisiä työryhmiä, vaan kehittämisprojektin vetovastuu on yksittäisellä **koordinaattorilla**. Koordinaattorin tehtävänä on koordinoida paikallista kehittämistoimintaa alueella.

Alueellinen suunnittelu- ja kehittäminen toteutetaan säännöllisten tapaamisten, keskustelufoorumien, raportointien sekä yhteisten verkkoalustojen kautta. Taloudellisista ja ajallisista resursseista alueilla on kerrottu vaihtelevasti. Joillakin alueilla kehittämistyö sisällytetään eri toimijoiden työnsaamiseen henkilötyövuosina. Toisilla paikkakunnilla toiminnan toteuttamiseen palkataan hankerahoituksella erillinen projektikoordinaattori.

Toimintapoliittisia eroja näkyy alueellisen/seutukunnallisen koulutusyhteistyön perinteissä sekä koulutus- ja hyvinvointipalvelujen suunnittelun ja arvioinnin perinteissä. Joillakin paikkakunnilla todetaan olevan "seutukunnallisessa yhteistyössä pitkät perinteet", mikä tukee myös oppilaanohjauksen seutukunnallista suunnittelua.

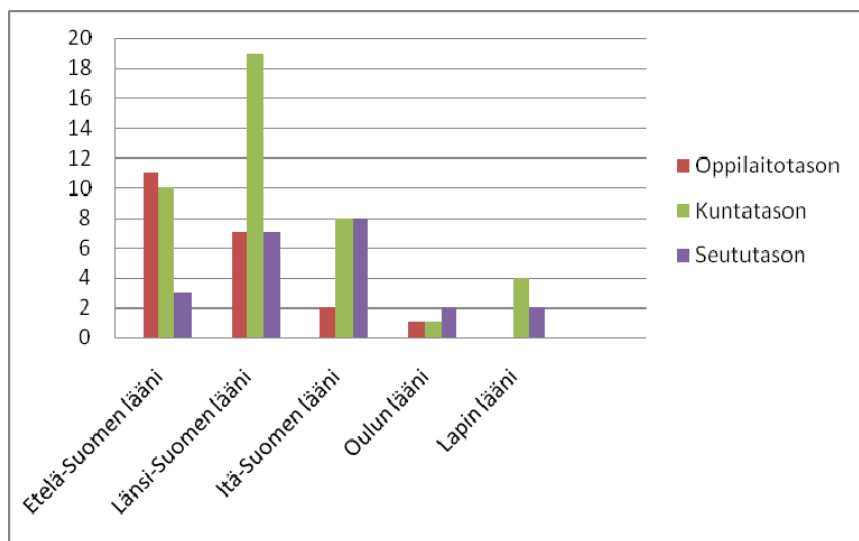
Kehittämistyön pääsääntöiseksi koordinoijaksi oppilaitoksessa mainitaan koulun oppilaanohjaaja. Lisäksi kehittämistyössä on joissakin oppilaitoksissa nimetty oppilaitoksen **sisäinen kehittämis-työryhmä**, johon kuuluvat rehtori, opetushenkilökunnan edustajia, oppilashuoltotyöryhmän edustajia sekä vanhempien ja oppilaiden edustus.

3.5 Kehittämissuunnitelmista ilmenevät kontekstuaaliset erot

Kehittämissuunnitelmissa on havaittavissa eroja toiminnan alueellisesta kontekstista riippuen. Kontekstilla tarkoitetaan tässä ulkoisia tekijöitä, kuten kunnan kokoa, oppilaitosten määrää kehittämisalueella, kouluasteiden moninaisuutta ja eri toimijoiden määrää. Nämä vaikuttavat julkisen ja alueellisen päätöksenteon rinnalla oppilaanohjauksen varsinaiseen toteuttamiseen ja toteutumiseen.

Eroja on havaittavissa muun muassa siinä, mikä on määritelty kuuluvaksi oppilaanohjauksen kehittämistyön vaikutuspiiriin. Tämä vaihtelee yksittäisen oppilaitoksen ja sen lähiympäristön noin kymmenen kunnan seutukunnalliseen toimintaympäristöön.

Kehittämistoiminnan laajuudessa on nähtävissä vaihtelevuutta lääneittäin. Etelä-Suomen läänissä kehittämistyössä on enemmän mukana yksityisiä koulutuksen järjestäjiä, joissa kehittämisessä keskitytään painotetusti oppilaitoksen sisäiseen oppilaanohjaustoimintaan. Sen sijaan Länsi-Suomen ja Itä-Suomen lääneissä oppilaanohjauksen kehittämistyössä toimitaan myös kunta- ja seututasolla. (Kuvio 3.)

Kuvio3. Kehittämistoiminnan painotukset lääneittäin

Merkittävistä kontekstitekijöistä mainittakoon myös seudun asukasluku ja -tiheys sekä kunnan/alueen taloudelliset tulevaisuusnäkymät. Kehittämisalueen laajuus vaikuttaa oppilaanohjauksen kehittämistyöhön myös sisällöllisesti. Seuraavaksi esimerkki Inarin kunnan oppilaanohjauksen kehittämissuunnitelmasta:

Haasteita opetus- ja kasvatustyöhön sekä opinto-ohjaukseen tuovat erityispalvelujen niukkuus, syrjäisyys ja pitkät välimatkat. Lähimpiin ammatillisiin oppilaitoksiin, Sodankylään ja Rovaniemelle kertyy matkaa 200–300 kilometriä. Osalla nuorista ei ole riittäviä opiskeluvaihtoehtoja tai oman elämänhallinnan ja itsenäisen asumisen edellyttämiä taitoja, joita ulko-

paikkakunnalla opiskellessa tarvittaisiin. Tällöin uhkana on, että nuori jää tai jättäytyy pois toisen asteen koulutuksesta. (Inari.)

Välimatkoihin liittyvät tekijät vaikuttavat verkostotapaamisten ja eri sidosryhmien tapaamisten koordinointiin sekä työelämä- ja koulutusvierailujen järjestämisiin sekä opettajille että oppilaille. Kontekstitekijöihin pyritään hankkeissa löytämään harvaan asutetuilla alueilla ratkaisuja muun muassa erilaisten viestintäratkaisujen, kuten verkko-ohjausympäristöjen kautta. Tiheään asutettujen alueiden haasteena puolestaan ovat eri toimijoiden suurikin lukumäärä, toiminnan kokonaiskoordinaation puute ja eri toimijoiden päällekkäinen työ:

Hajanaiset käytänteet, kokonaisvaltaisen ohjaussuunnitelman puute, koordinaation väjyisyys sekä erityisryhmien ohjaus vaativat kehittämistä. (Porvoon kehittämissuunnitelma.)

Eroja on havaittavissa myös paikallisen koulutustarjonnan monipuolisuudessa. Joillakin paikkakunnilla perusopetuksen jälkeinen koulutustarjonta on niukempaa kuin toisilla, mikä tuottaa erilaisia haasteita myös oppilaanohjaukselle. Lisäksi eroja on havaittavissa myös kehittämistoimintaan osallistuvien lukumäärässä. Joissakin kehittämistyöhön välillisesti suunnitellaan osallistuvan ”koko opetushenkilökunta” ja joillakin paikkakunnilla kehittämistyöhön mainitaan osallistuvan n. 10 henkilöä. Myös eri toimijoiden ja palvelujen paikallinen saatavuus tuo kehittämistyön eroja. Toisilla paikkakunnilla nuorten ohjauspalvelujen toimijoita ja palveluja on saatavilla vähemmän. Nuorten ohjauksen ja tuen erityistarpeet eroavat paikallisesti. Tiheimmin asutetuille alueille on keskittynyt enemmän erityisryhmiä, joiden ohjauksen ja tuen tarpeet ovat myös eriytyneempiä.

4. Suunnitelmista ilmenevät kehittämisteemat

Tässä luvussa eritellään tarkemmin oppilaanohjaukseen liittyviä kehittämistoimenpiteitä ja kehittämistavoitteita. Ne on koottu kuntien ja oppilaitosten omien kehittämissuunnitelmien mukaisista toimintakuvauksista. Tässä vaiheessa selvennetään, että alueilla tai oppilaitoksilla ei keskitytä kaikkiin teemoihin, vaan koulutuksen järjestäjät keskittyvät eri teemoihin painotetusti riippuen oman kuntansa kehittämistarpeista. Seuraavan jäsenyyksen avulla voidaan kuitenkin hahmottaa valtakunnallista kokonais kuvaa suunnitellusta oppilaanohjauksen kehittämistoiminnasta oppilaitoksissa ja kunnissa.

Jokaisen teeman alle on myös lisätty joukko kehittäviä kysymyksiä, joita muun muassa voi nostaa esille kehittämistyön jatkovaiheessa sekä kuntien ja oppilaitosten lähtötilanteen arvioinnissa että kehittämistyöhön liittyvässä koulutuksessa.

1. Alueellinen ohjauksen toimintasuunnitelma tai -strategia
<p>Useissa seutu- ja aluetason kehittämistyön tavoitteissa mainitaan oppilaanohjauksen toimintasuunnitelmasta, joka on sopimustasolla sisällytetty muuhun kunnan tai alueelliseen strategiaan (esim. Porvoo, Pori, Oulun seutu). Suunnitelman mukaiset tavoitteet on tarkoitus myös kirjata alueen/ kunnan opetussuunnitelman oppilaanohjaukselta käsitteleviin osioihin.</p> <p>Toimintasuunnitelma kattaa myös paikallisen verkoston niiden toimijoiden osalta, jotka vaikuttavat toiminnallaan alueen nuorten opiskeluun, työhön ja hyvinvointiin. Näiden toimijoiden osalta toimintasuunnitelmassa olisi kirjattuna palveluihin liittyvät yhteiset tavoitteet, yhteistyökäytännöt sekä yhteiset ja erilliset työ- ja vastuualueet.</p> <p>Toimintasuunnitelma vaikuttaa myös alueen eri organisaatioiden toimintaan, ja siinä on sovittuna oppilaitosten väliset yhteiset käytännöt liittyen oppilaiden siirtymisiin yhden organisaation vastuu- ja toimintaulottuvuudelta toiseen. Nämä liittyvät muun muassa yhteisiin oppilastietojen siirron käytänteisiin ja opiskelijoiden koulutukseen tai työhön sijoittumisen jälkiseurantaan.</p>
Kehittäviä huomioita:
<ul style="list-style-type: none">
? Mitä/miten tietoja alueellisen oppilaanohjauksen toimintasuunnitelman taustalle kerätään?
? Ketkä laativat toimintasuunnitelman?
? Miten suunnitelma vakiinnutetaan alueen eri toimijoille ja organisaatioihin?
? Miten suunnitelma hyväksytetään eri toimijoilla?

- ? Miten suunnitelma tehdään tutuksi eri toimijoille?
- ? Minkälaisia eri taustatyöryhmiä tulee perustaa kuntatasolla, organisaatiotasolla, toimijatasolla?
- ? Millä tavoilla eri toimijat sitoutetaan suunnitteluun? (Esim. kysely, keskustelu, kokoukset, tapaamiset, ajallinen kehys)
- ? Miten suunnitelma liitetään alueen muihin nuorten palvelurakenteisiin?
- ? Miten ohjaussuunnitelma yhdistyy alueen muihin toimintastrategioihin?
- ? Miten ohjaussuunnitelman suunnittelu ja toteutus koordinoidaan?
- ?

2. Verkostomaisuuden kehittäminen eri toimijoiden välillä

Verkostojen kehittämisen tavoitteisiin kuuluvat erilaisten paikallisten yhteistyöverkostojen etsiminen ja vahvistaminen. Verkostojen kehittämiseen liittyy oppilaanohjaustyöhön laitettavien kokonaisresurssien hahmottaminen eri organisaatioissa sekä näiden taustalla olevien sopimuskäytäntöjen selvittäminen paikallisten hallintokäytäntöjen tasolla.

Verkostojen kehittämiseen liittyy yhteisten toiminta-alueiden löytäminen eri toimijoiden välillä. Yhteiset toiminta-alueet liittyvät muun muassa koulutuksen nivelvaiheisiin, nuorille kohdennettaviin erityisiin tukitoimenpiteisiin ja kuntoutukseen sekä koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten ohjauksen ja tuen palveluihin. Näihin pyritään vakiinnuttamaan moniammatilliset ja poikkihallinnolliset toimintamallit sekä luomaan viestinnälliset yhteydet näiden ohjausresurssien välille.

Kehittäviä huomioita:

- ? Miten verkostomainen työote systematisoidaan osaksi eri toimijoiden työnkuvaa? (Esim. säännölliset tapaamiset, verkkoympäristöt, ohjauksen verkostotyön sisällyttäminen omaan työnkuvaan)
- ? Mitä eri viestintäkanavia ja järjestelyjä on/ tulisi luoda verkostotyön helpottamiseksi?
- ? Mitä eri viestintäkanavia ja järjestelyjä on/ tulisi luoda toiminnan yhteiseen arviointiin ja suunnitteluun? (Esim. keskustelu- ja suunnittelufoorumit, yhteydenpidon kanavat, seurannan ja raportoinnin vastuut, toiminnasta raportointi ja tiedottaminen)
- ? Miten moniammatillisen työn vastuut ja tehtävät määritellään konkreettisesti?
- ? Miten verkostotyössä huomioidaan asiakkaalle näkyvän toiminnan kokonaisuus?
- ? Miten luodaan tila eri toimijoiden väliseen eettiseen/ arvopohjakeskusteluun? (Esim. Mitä on ohjaus, ohjauksellisuus ja kasvatus? Mille arvoille pohjautuu yhteinen tulkinallinen ja toiminnallinen "ohjaustyön" viitekehys? Mitä on nuoren yksilön tuki? Mitä on nuoren yksilön kontrolli? Mitä on syrjäytymisen ehkäisy? Missä on vanhempien ja nuoren oma vastuu?)

3. Alueellisten ohjausresurssien paikantaminen ja sisäinen järjestäytyminen

Alueellisten ohjausresurssien paikantamiseen liittyen tavoitteena on hyödyntää jo olemassa olevat kunta- ja hallintorajat ylittävät palvelujärjestelmät ja -rakenteet ohjauksen palvelujen kehittämisessä. Tavoitteena on kartoittaa alueella jo olemassa olevat oppilaanohjauksen käytänteet ja hy-

viksi havaitut organisaatioiden toiminta- ja työskentelymuodot.

Alueelliseen sisäiseen järjestäytymiseen liittyen tavoitteena on luoda toiminnalliset ja viestinnälliset yhteydet jo olemassa oleviin toimijoihin ja verkostoihin lähiseudulla. Tavoitteena on myös vakiinnuttaa aiempien kehittämisprojektien ja hankkeiden aikana syntyneitä ja kehitettyjä toimintamalleja. Ohjauksen alueellisen verkoston tulevaisuuden koordinointiin tavoitteena on vakiinnuttaa koordinoivan ja konsultoivan ohjaajan toimenkuva.

Yhtenä alueellisten resurssien järjestäytymisen toimintamallina joillakin paikkakunnilla kaavaillaan myös alueellisen palvelujen resurssikeskuksen kehittämistä. Tällaisessa toimintamallissa lähtökohdina ovat nuorten ohjauksen ja tuen paikalliset palvelutarpeet ja niihin vastaaminen poikkiallisesti ja moniammatillisesti toimivan organisaation keinoin.

Kehittäviä huomioita:

- ? Miten aiempien hankkeiden toimintamallit on dokumentoitu?
- ? Mistä eri tietolähteistä olemassa olevat toimintamallit voidaan selvittää? (Esim. raportit, käsikirjat, verkkomateriaalit, koordinaattorit, yhteyshenkilöt.)
- ? Miten rajataan ohjausresurssien "alue"? (Esim. ohjauksen "minimi" palvelutarpeiden mukaan?)
- ? Mitä pysyviä toimijoita ja resursseja alueella on?
- ?

4. Kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen

Kodin ja koulun yhteistyön lisääminen mainitaan useissa suunnitelmissa. Joillakin alueilla (esim. pääkaupunkiseudulla) yhteistyötä aiotaan lisätä kaupungin tasolla vanhempainyhdistyksen kanssa. Oppilaitostasolla yhteistyötä aiotaan myös tehdä oman oppilaitoksen vanhempainyhdistyksen kanssa. Yhteistyöhön liittyvät muun muassa yhdessä järjestettävät tapahtumat. Vanhempien ja koulun yhteistoiminnallisuutta pyritään lisäämään myös vanhempainiltojen ja erilaisten vanhemmille suunnattujen tema-iltojen kanssa.

Oppilaanohjauksen yhteistyötä vanhempien kanssa lisätään yhteisten kehityskeskustelujen muodossa. Kehityskeskustelumalli pyritään vakiinnuttamaan yhdeksi ohjauskeskustelumuodoksi. Kehityskeskustelu on yhdessä oppilaan ja hänen vanhempiensa /sosiaalisen lähipiirin sekä luokanohjaajan ja/tai oppilaanohjaajan kanssa käyty prosessi, jonka tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua ja urasuunnittelua.

Kehittäviä huomioita:

- ? Miten vanhemmat voidaan ottaa vahvemmin mukaan oppilaanohjauksen suunnittelutyöhön koulun arjessa?
- ? Miten ohjausta ja sen merkitystä tehdään tutuksi vanhemmille/ huoltajille?
- ? Millä keinoilla vanhemmat saadaan osallistumaan ohjaus- ja urasuunnitteluun aktiivisesti?
- ? Mitä keinoja on konsultoida/ tukea/ neuvoa vanhempia nuoren koulutusvalinnan tukemisessa?

5. Ohjauksen kehittäminen oppilaitostasolla

Ohjauksen kehittäminen tapahtuu useilla paikkakunnilla pääsääntöisesti oppilaitoksen sisäisenä kehittämistyönä. Erilaisia oppilaanohjauksen toimintamalleja tullaan kokeilemaan ensin pilottihankkeina, jonka jälkeen toimintamallia tullaan levittämään toisiin alueen oppilaitoksiin. Nämä toimintamallit liittyvät muun muassa niin oppilaiden kuin opettajien ja opinto-ohjaajien työelämään tutustumiseen. Alakoulun tasolla on lukuisia uusia ohjauksen käytäntöjä, muun muassa yläkouluun tutustumiseen liittyen, joita tullaan kokeilemaan käytännössä. Joissakin oppilaitoksissa tavoitteena on tarjota ohjausta ja lisäopetusta koulunkäynnin ohella ns. tuki-oppilaanohjauksena.

Ohjauksen henkilöresursointiin kiinnitetään oppilaitostasolla huomiota muun muassa ottamalla luokanohjaajien ja aineenopettajien ohjausresurssit paremmin käyttöön oppilaanohjauksessa. Henkilökohtaista ohjausta on tavoitteena lisätä muun muassa oppilaanohjauksen kokonaistuntiresurssia uudelleen järjestämällä tai uudelleen organisoimalla olemassa olevia henkilöresursseja. Tähän liittyen muun kouluhenkilökunnan ohjauksellista työosaa on tavoitteena vahvistaa ja vastaavasti lisätä koulun oppilaanohjaajaresurssin työnohjauksellista/konsultoivaa työosaa.

Oppilaanohjauksen resurssilinjauksissa ja tavoitteissa oli nähtävissä muun muassa seuraavia eroja:

1. Yksi oppilaanohjaaja/ kunta
2. Yksi oppilaanohjaaja/ oppilaitos
3. Oppilaanohjaaja/ 250 oppilasta
4. Luokan-/ryhmänohjaajien ohjausresurssi 1h/vko
5. Henkilökohtaisten ohjauskeskustelujen lisääminen luokan/ryhmänohjaajan toimenkuvaan

Oppilaitoksen ohjauksen näkyvyyttä pyritään lisäämään laatimalla opiskelijoille ja huoltajille suunnattu alueellisten ohjauspalvelujen esite/palvelukuvauus. Joissakin kehittämisprojekteissa on tavoitteena keskittyä painotetusti heikoimman oppilasaineksen ohjaus- ja tukijärjestelmän kehittämiseen. Ohjaukseen liittyvää materiaalia on tarkoitettu päivittää sekä tiedollisesti että teknisesti. Luokkamuotoista ohjausta on tavoitteena lisätä tuottamalla valinnaisia oppilaanohjauksen kursseja. Tukioppilaiden koulutukseen on tavoitteena panostaa enemmän koulutusresursseja.

Oppilaitoksen sisäisen kehittämistyön lisäksi tavoitteena on myös lisätä yhteistyötä oppilaitosten ulkopuolisiin verkostoihin. Yhteistyötä lisätään muun muassa työelämän kanssa liittyen yritysvierailuihin sekä työelämään tutustumiseen. Oppilaitosten yhteistyötä toisiin oppilaitoksiin lisätään luomalla oppilaitosten yhteinen keskustelufoorumi yhteisten toimintamallien ja käytäntöjen löytämiseksi. Oppilaitosten, nuorisotoimen ja seurakuntien yhteistyötä on tarkoitettu lisätä muun muassa koulussa toteutettavien erilaisten projektien muodossa.

Kehittäviä huomioita:

- ? Miten varmistetaan, että ulkoisen toimijan/ projektin työpanos saadaan pysyväksi osaksi oppilaitoksen toimintakulttuuria?
- ? Miten olemassa olevat resurssit mahdollistaisivat paremmin henkilökohtaisen ohjauksen *kaikille oppilaille?*
- ? Miten eri toimintamalleilla pyritään lisäämään oppilaanohjauksen *näkyvyyttä* oppilaitok-

<p>sessä?</p> <p>? Onko oppilaitoksessa määritetty selkeästi ohjauksen eri prosessit: oppilashuoltoyhteistyöhön liittyvä tehostettu ohjaus, opinto-ohjaajan henkilökohtainen ohjaus ja neuvonta, ja oppilaitoksen muu näkyvä oppilaanohjaus (mm- tiedonjakaminen, itsearviointi, verkko-ohjaus, ainekohtainen/ ryhmäohjaus, yritysvierailijat, ajankohtaisen koulutustiedon välittäminen oppilaille/vanhemmille)</p>
<p>6. Yhteistyö työ- ja elinkeinoelämän kanssa</p> <p>Yhteistyötavoitteet työ- ja elinkeinoelämän kanssa liittyvät erityisesti työelämäntuntemuksen tuomiseen vahvemmaksi osaksi perusopetusta. Työelämäntuntemusta pyritään lisäämään sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön keskuudessa kehittämällä koulutus- ja yritysvierailumalleja ja opetushenkilökunnan työelämään tutustumisjaksoja (TET opettajille ja oppilaanohjaajille). Useilla alueilla pyritään lisäämään oppilaitostasoista yhteistyötä alueen yrittäjäjärjestöjen kanssa. Paikallisia yritys-elämän edustajia pyritään saamaan oppilaitoksiin vierailemaan ja vastaavasti järjestää vierailuja paikallisiin yrityksiin.</p> <p>Työelämään tutustumisjakson ammatinvalinnan ohjauksen ulottuvuutta pyritään myös selkiyttämään. Tähän liittyviä konkreettisia kehittämistoimia ovat muun muassa työpaikkaohjaajan kuvan selkeyttäminen sekä TET – ammatillisen ohjausprosessin mallinnus. Työelämän tutustumisjakson ja oppilaitoksen opinto-/ainekohtaisen ohjauksen yhteistyömalleja pyritään selkiyttämään tuottamalla yhteiset toimintamallit. Työelämäntietoutta pyritään lisäämään myös kehittämällä verkko-muotoisia alueellisten työelämään tutustumispaikkojen, eri ammattien sekä alueen ammatillisten koulutusmahdollisuuksien esittelysivustoja (ns. TET-tori).</p>
<p>Kehittäviä huomiota:</p> <p>? Miten opetushenkilökunnan työelämään tutustuminen saadaan palvelemaan opiskelijoiden oppilaanohjausta? (Esim. esitelmät muille opettajille ja oppilaille / ainekohtaisen ammatitiedon kerääminen ja dokumentointi)</p> <p>? Kuka vastaa ns. TET-torin tietojen jatkuvasta päivittämisestä ja keräämisestä?</p> <p>? Miten oppilaiden työelämään tutustumisen on suhteessa oppilaanohjauksen kokonaistoteutukseen ja erityisesti sen osa-alueeseen "ura- ja ammatinvalinnan tukemisen/ohjaaminen" (OPH 2004.)?</p> <p>? Mitä tukevia ohjausprosesseja työelämään tutustumisen rinnalle voisi kehittää?</p>
<p>7. Täydennyskoulutus</p> <p>Yksi laaja-alainen täydennyskoulutukseen liittyvä kehittämistavoite liittyy seudullisen pysyvän täydennyskoulutusmallin luomiseen (esim. Tampere). Jatkovaa täydennyskoulutustarvetta perustellaan koulutuksen ja työelämän jatkuvalla rakenteellisella muuttuvuudella. Nämä edellyttävät ohjaukseen liittyvää säännöllistä tiedollista ja menetelmällistä päivittämistä.</p> <p>Paikallista korkeakoulutustahoa pyritään hyödyntämään kaavailluissa isommissa ja pienemmissä täydennyskoulutuksissa. Täydennyskoulutus on suunnattu pääsääntöisesti opetushenkilöstölle.</p>

Ohjauksen täydennyskoulutusta pyritään tarjoamaan erityisesti alakoulun opetushenkilöstölle, yläkoulun ja alakoulun luokan- ja ryhmänohjaajille sekä aineenopettajille.

Kehittäviä huomioita:

- ? Miten eri toimijoiden täydennyskoulutuksen tarpeet kartoitetaan?
- ? Miten ohjausverkoston muut toimijat kuin opetusalan toimijat huomioidaan täydennyskoulutuksessa?
- ? Kuka vastaa koulutuksen tarpeiden kartoituksesta ja erittelystä?
- ? Kuka vastaa koulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta?
- ? Miten ja milloin paikalliset koulutusjaksot toteutetaan?

8. Seurannan ja arvioinnin kehittäminen

Paikallisesti pyritään kehittämään seurantajärjestelmiä, joilla mahdollistuu perusopetuksesta siirtyvien oppilaiden seuranta. Tavoitteena on kehittää eri toimintamalleja, joilla perusopetuksen ulkopuolella olevien nuorten paikantaminen helpottuu. Muun muassa yhtenä konkreettisenä pilottina on kaupungin ja kunnan koulujen käytössä olevien hallinto-ohjelmien parempi hyödyntäminen opiskelijoiden seurantavälineenä perusopetuksesta seuraavaan opiskelupaikkaan siirtymisessä.

Seurantajärjestelmiä pyritään tehostamaan myös oppilaitosten ja toimintaverkostojen välisiä tiedonsiirtomalleja kehittämällä. Perusopetuksen ulkopuolella olevien nuorten paikantamiseen pyritään myös alueellisen oppilaanohjaajan/työparin toimintamallilla, jossa koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria pyritään "etsimään" ja ohjaamaan koulutukseen, työelämään tai muun sosiaalisen toiminnan piiriin.

Oppilaanohjauksen arviointia pyritään parantamaan. Tavoitteena on saada huoltajille suunnatut kyselyt ja oppilaanohjauksen palaute osaksi kokonaistoiminnan arviointia oppilaitoksessa.

Kehittäviä huomioita:

- ? Ketkä vastaavat seurantatiedon keräämisestä ja analysoinnista?
- ? Ketkä toimijat vastaavat arviointitiedon keräämisestä ja analysoinnista?
- ? Miten arviointitietoa hyödynnetään?
- ? Miten arviointi- ja palautekäytäntö saadaan palvelemaan kaikkien sidosryhmien tarpeita (kunnan päätöksenteko, hallinto, toimijat, asiakkaat)
- ? Miten uusien toimintamallien vaikuttavuuden arviointia voitaisiin toteuttaa yhdessä toimijoiden sekä oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa?

9. Oppilaitoksen ulkopuolisten ohjausmallien kehittäminen

Oppilaitoksen ulkopuolisten ohjausmallien kehittäminen liittyy erityisesti yhteishaun ulkopuolelle jäävien nuorten ohjauspalvelujen kehittämiseen. Oppilaitosten yhteistyötä paikallisiin nuorisotyön ja nuorisopajojen toimijoihin pyritään lisäämään. Nuorille suunnattuihin ns. matalan kynnyksen ohjauspisteisiin pyritään vahvistamaan yhteistyötä. Joillakin paikkakunnilla on myös tavoitteena

perustaa erillinen alueellisen oppilaanohjaajien ryhmä oppilaitoksen ulkopuolella olevien nuorten paikantamiseen.

Oppilaanohjauksen ulkopuolisen ohjaustoiminnan kehittämiseksi pyritään myös luomaan yhteydet paikallisiin hankkeiden ja projektien toimijoihin, jotka tekemisissä perusopetuksen ulkopuolella olevien nuorten kanssa.

10. Ohjauksen verkkoympäristöjen kehittäminen

Ohjauksen verkkoympäristöjä pyritään kehittämään ammattilaisten keskinäisenä tiedonvaihdon foorumeina, oppilaille/vanhemmille suunnattuina tiedotusfoorumeina sekä oppilaille kohdennettuina ohjauksellisina ja pedagogisina työympäristöinä. Kehittämiskohteina mainitaan muun muassa em. työelämään tutustumisen verkkoympäristöt sekä ohjauksen palvelujen kokoava koulutus, työelämä ja muuta alueellista tietoa antavat sivustot.

Moniammatillisia verkkofoorumeita pyritään luomaan ja ylläpitämään alueen eri toimijoiden yhteisenä viestintäfoorumina. Uusien sivustojen lisäksi tavoitteena on myös paikantaa ja linkittää sivustoja alueella jo olemassa oleviin ohjauksen verkkosivuihin.

Kehittäviä huomioita:

- ? Kuka vastaa sivustojen ylläpitämisestä ja päivittämisestä?
- ? Kenen tarpeita sivustot palvelevat? (Vanhemmat, oppilaat, alueen nuoret, toimijat, asiantuntijat, alueelliset verkostot?)
- ? Miten sivustoista tiedotetaan ja esitellään eri ryhmille?
- ? Miten varmistetaan sivustojen aktiivinen käyttö?

11. Toiminnan suunnittelu yhteistyössä oppilaiden ja vanhempien kanssa

Kehittäviä huomioita:

- ? Miten oppilaat otetaan mukaan oppilaitoksen oppilaanohjauksen suunnitteluun?
- ? Millä tavoin oppilaiden tyytyväisyyttä ohjauksen eri osa-alueisiin kartoitetaan (tiedontarpeet, neuvonnan ja henkilökohtaisen ohjauksen tarpeet)

5. Kokoavia huomioita

Kehittämissuunnitelmista heijastuvat hyvin valtakunnallisesti asetetut tavoitteet. Niistä monissa on kuitenkin laajoja ja suurehkoja tavoitteita, joiden jakaminen osa-tavoitteisiin ja muuttaminen konkreettisiksi toimenpiteiksi (kyselyt, kartoitukset, keskustelut, tilaisuudet, työryhmät, koulutukset) on tärkeää. Kehittämistyön toimijaresurssin paikantaminen sekä työn- ja vastuunjako on seuraava askel, joka määrittää tukevan kehittämistyön onnistumista.

Keskeinen havainto useista kehittämissuunnitelmista on konkreettisen kehittämistoiminnan suunnittelun vähäisyys vielä tässä vaiheessa. Joissakin suunnitelmissa on konkreettisesti määritelty rajatut toimenpiteet, aikataulut niiden toteuttamiseksi, työnjaot eri toimijoiden kesken sekä yhteiset raamit kehittämistyölle. Monissa kuitenkin todetaan eri osa-alueita, joita "kehitetään". Konkreettisten toimenpiteiden toteuttaminen (esim. "Järjestetään yhteisen suunnittelun pohjaksi keskustelutilaisuus x:n koululla, johon kutsutaan paikalle xx ja xx sekä xx". Tilaisuuteen kutsutaan lisäksi asiantuntija X.") on verrattain helpompaa kuin suunnitelman, jossa on valikoima "Kehitetään" -alkuisia toimenpiteitä.⁷

Kehittämissuunnitelmien kirjosta jää puuttumaan nuoren ääni ja nuorten nykytilan tarpeiden huomiointi. Nuorison paikallisen tilanteen, ohjauksen ja tuen tarpeiden sekä ja hyvinvoinnin selvitys tulisi olla pohjana kaikelle suunnittelutyölle, jonka toivotut tulokset kohdistuvat kyseisiin nuoriin. Erityisesti olisi kiinnitettävä huomioita siihen, mitä kaavailluista kehittämistyön lopputuloksista (esim. Ope-TET -malli, työelämään tutustumisen kehittäminen, koulutuksen nivelvaiheeseen liittyvät järjestelyt) heijastuu takaisin nuoren elämäkenttään ja hänen opinpolkunsa jatkumoa. Tähän liittyen oppilaanohjauksen käytäntöjen kehittämisessä ja suunnittelussa tulisi pyrkiä varmistamaan, että niiden vaikutukset palautuvat nimenomaan nuoren itsensä elämäntodellisuuteen sekä opinpolun tukemiseen.

Paikallisissa ja oppilaitoskohtaisissa ohjaussuunnitelmissa tulisi kiinnittää huomiota eri toimijoiden sitoutumiseen. Oppilaitostasolla tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kehittämistyöhön tulisi saada heti alusta lähtien mukaan koko yhteisö, jossa oppilaanohjaus toteutuu päivittäin. Kun esimerkiksi oppilaitostasolla oppilaanohjauksen tavoitteet liittyvät "koko koulun" tehtäviin, olisi tärkeää miettiä eri keinoja, joilla opettajat ja koulun koko henkilökunta saatetaan a) tietoiseksi oppilaanohjauksen tavoitteista ja tehtävistä ja b) tietoiseksi oman toiminnan merkityksellisyydestä osana "koko koulun" oppilaanohjaustyötä.

Jatkuvuuden aikaansaamiseksi on tärkeää tiedostaa oppilaanohjauksen paikalliset ja olemassa olevat rakenteet ja resurssit. Kehittämistyön tulisi paikantua kehitettävän toiminta-alueen nykytilanteeseen. Tämä on mahdollista tarkastelemalla ja arvioimalla omaa toimintaympäristöä: kuulemalla oppilaita ja heidän vanhempiaan, keskustelemalla omassa työyhteisössä, tarkastelemalla ja

---

⁷ Apuna suunnitelmien konkretisoimisessa toimii myös esim. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen loppu- ja arviointiraportti (Mäkinen 2008), joka löytyy perusopetuksen oppilaanohjauksen kehittämistoiminnan sivuilta osoitteessa www.edu.fi.

arvioimalla jo olemassa olevia paikallisia oppilaanohjauksen rakenteita ja välineitä sekä arvioimalla alueellisia ohjauksen kokonaisresursseja. Näiden tekijöiden arviointi toimii kestäväenä lähtökoh-
tana toimintaan jatkossa.

Lähteet

- Aula, M-K. 2008. Yleisesti lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisystä. Asiantuntijalausunto 28.3.2008. SIO 2/2008 Toimet nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.
<http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/ajankohtaista/lausunnot/lausunto280308.htm>
Luettu 17.9. 2008.
- Atjonen, P. & Räisänen, A. 2006. Voiko arviointi kehittää? Evalenssi 1, 8–10.
- Autio M., Eräranta, K. & Myllyniemi, S. (toim.) 2008. Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot - vuosikirja 2008. Helsinki: Granum/Nuorisotutkimusseura.
- Brown, A. & Evans, K. 1990. Rolling feedback strategy: an approach to evaluation in dynamic contexts. *Evaluation and Research in Education*, 4, 1, 129-145.
- Ellonen, N. 2008 Kasvuyhteisö nuorten turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere: Tampere University Press.
- Hämäläinen, K. & Kauppi, A. 2000. Evaluation in today's education – From control to empowerment. *Lifelong Learning in Europe V*, 1, 68-75.
- Karjalainen, M. & Kasurinen, H. (toim.) 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Kasurinen, H. 2008. Ohjauksen ammattilaiset verkostoissa – elinikäisen ohjauksen foorumeita. Teoksessa M. Vanhalakka-Ruoho (toim.) Parveke maailmaan päin – Ohjauksen maisterikoulutuksen kaksi vuosikymmentä. Joensuun yliopisto.
- Kasurinen, H. (2004). Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Teoksessa Kasurinen, H. (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 40–53.
- Kasurinen, H & Launikari, M. (toim.) 2007. CHANCES – Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus.
- Kasurinen, H. & Vuorinen, R. 2007. Tulevaisuuden näkymiä – Verkostoituminen ja yhteistyön voima. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari (toim.) CHANCES – Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus.
- Kauppi, A. 1992. Towards transformative evaluation of training. In Parjanen, M. (Ed.) Legitimation in adult education. University of Tampere, Institute for Extension Studies, Publications A2/92.
- Korkiamäki, R. 2008. Surffailua arjessa – Tila, aika ja vuorovaikutus nuorten yhteisöllistä kuulumista jäsentämässä. Teoksessa I. Roivainen, M. Nylund, R. Korkiamäki & S. Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 6. Vuosikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kuure, T., Tarvainen, T., Pelto-Huikko, A., Säkjärvi, M. "Kaikki kymmenen tikkua laudalla". Onnistuvat Opit –juurruttamishankkeen loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:21.
- Manninen, J. 2008. Matkalla osallisuuteen. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu –hankkeen vaikuttavuuden arviointi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008.
- Manninen, J. & Kauppi, A. 2008. Kehittävä arviointi. Teoksessa: Esko Korkeakoski & Heikki Silvennoinen (toim.) Avaimia arviointitoiminnan kehittämiseen. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 33/2008.
- Mäkinen, S. 2007. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen 2003 – 2007 loppu- ja arviointiraportti. Opetushallitus: Helsinki.

- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M., Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Arviointi 2/2002. Helsinki: Opetushallitus.
- Nykänen, S., Karjalainen, M., Vuorinen, R., Pöyliö, L. (toim.) 2007. Ohjauksen alueellisen verkoston kehittäminen – poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö voimavarana. Jyväskylän yliopisto.
- OECD 2004a Career Guidance: A Handbook for Policy Makers.
- OECD 2004b Career Guidance and Public Policy: Bridging the Gap.
- OPH. 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus: Helsinki.
- OPH. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus: Helsinki. (Opetushallituksen määräys 1/011/2004, 16.1. 2004)
- OPM. 2007a Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2007–2012.
- OPM 2007b. Nuorten ohjauspalvelujen tehostaminen. Opinto-ohjauksen ja työhallinnon ohjauspalvelujen työryhmä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. 2007: 39.
- OPM. 2007c. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittaemisohjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma.pdf
Luettu 17.9. 2008.
- Ollila, A. 2008. Kerrottu tulevaisuus. Alueet, nuoret, menestys ja marginaalit. Helsinki: Lapin yliopistokustannus/ Nuorisotutkimusseura.
- Valtioneuvosto 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. <http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>
Luettu 22.9. 2008.
- Vuorinen, R. 2006. Elinaikaisen oppimisen yhteiset puitteet Euroopan unionin jäsenmaissa. Teoksessa M. Karjalainen & H. Kasurinen (toim.) Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämissankkeen raportti. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 31–38.
- Vuorinen, R. & Kasurinen, H. (2002). Ohjausalan ammattilaisten koulutus Suomessa 2002. Teoksessa R. Vuorinen & H. Kasurinen (toim.) Ohjaus Suomessa 2002. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 165–172.